

บทที่ 2

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยจากสังคมแบบเก่า (Traditional Society) ซึ่งเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมมาสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ที่มุ่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดผลอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม คือ วิถีชีวิต แนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติของผู้คนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงเป็นสมัยใหม่ เรียกว่าความทันสมัย (Modernity)

ผู้วิจัยใคร่ทำความเข้าใจก่อนว่า ความทันสมัย (Modernity) นั้น มี 2 ระดับคือ

1. ความทันสมัยระดับสังคม (Modern Society) มุ่งศึกษาระดับตัวแปรต่างๆ ทางด้านสังคม คือศึกษาว่าสังคมหนึ่งๆ มีความทันสมัยเพียงใด โดยดูจากระดับการศึกษา หรือระดับการอ่านออกเขียนได้ของประชากร รายได้เฉลี่ยของประชากร สัดส่วนประชากรที่ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม จำนวนเครื่องรับวิทยุ จำนวนหนังสือพิมพ์ที่พิมพ์จำหน่าย ดัชนีการใช้จ่ายพลังงาน เป็นต้น ดังตัวอย่างการศึกษาความทันสมัยของ Daniel Lerner (1958) เรื่อง The Passing of Traditional Society ในการศึกษาเรื่องนี้ Lerner ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับบทบาทของหนังสือพิมพ์ วิทยุ และภาพยนตร์ที่มีต่อการพัฒนาสังคมสมัยใหม่ โดย Lerner เชื่อว่า "ไม่มีสังคมสมัยใหม่สังคมใดจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปราศจากระบบสื่อสารมวลชนที่ดี"

2. ความทันสมัยระดับบุคคล (Individual Modernity) ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความทันสมัยในระดับนี้ เนื่องจากการศึกษาในแง่ของจิตวิทยาที่มุ่งศึกษาถึงนิสัยส่วนบุคคล (Smith & Inkeles, 1966; Kahl, 1968) ดังที่ Smith และ Inkeles (1966) (อ้างใน ฝรั่งค์ศักดิ์ จันทน์นวล 2520: 8) ได้ในคำนิยามว่า "ความทันสมัยของบุคคล" คือคุณลักษณะอันสลับซับซ้อนของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย ทัศนคติ ค่านิยม ความรู้สึก และพฤติกรรม สิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่บุคคลได้เข้าไปอยู่ในสังคมสมัยใหม่และสังคมที่สลับซับซ้อน หรือกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้คือคุณสมบัติที่บุคคลจะต้องมี เพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมสมัยใหม่และสังคมที่สลับซับซ้อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คนทันสมัย (Modern Man) ในที่นี้หมายถึงบุคคลที่มีค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ ความเป็นลักษณะอย่างไร เพื่อที่จะตอบคำถามนี้ นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยา ได้พยายามค้นคว้าวิจัย และสร้างทฤษฎีขึ้นมากมาย จากการศึกษาเรื่องนี้อย่างลึกซึ้ง ทำให้ทราบว่า มีลักษณะตัวแบบ (Model) ของคนทันสมัยอยู่หลายแบบที่ถูกพัฒนาขึ้นมา ตัวอย่าง Inkeles (1969 1966), Inkeles & Smith, (1974) เชื่อว่าคุณลักษณะของคนทันสมัยประกอบด้วยคุณลักษณะใหญ่ๆ 7 ประการ และที่ Inkeles ถือว่าเป็นหัวใจของการให้ค่านิยม "ความทันสมัยของบุคคล" คุณลักษณะดังกล่าวมีดังต่อไปนี้ คือ

1. การเปิดใจกว้างยอมรับประสบการณ์ที่แปลกและใหม่ ประสบการณ์นี้รวมถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวกับผู้คนและวิธีการทำอะไรใหม่ๆ ตัวอย่างเช่น การพยายามควบคุมอัตราการเกิด การยอมรับการคุมกำเนิด
2. ความเป็นอิสระไม่พึ่งพาหรืออยู่ภายใต้อำนาจของพ่อแม่
3. ความเชื่อถือในประสิทธิภาพของวิทยาศาสตร์และการแพทย์ ละทิ้งการไม่ยอมต่อผู้ค้ำคน และความเชื่อเกี่ยวกับชะตากรรม เมื่อประสบปัญหาอย่างยากในชีวิต
4. ความทะเยอทะยานอยากให้ตนเอง หรือบุตรธิดาประสบความสำเร็จสูงตามเป้าหมายการศึกษา และอาชีพที่วางไว้
5. ความปรารถนาให้ผู้อื่นตรงต่อเวลาและรู้คุณค่าของเวลา ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบไว้ล่วงหน้าในการทำกิจวัตรต่างๆ
6. มีความสนใจและมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมของราชการ และชุมชน ตลอดจนมีความสนใจการเมืองระดับท้องถิ่น
7. ความกระตือรือร้นในการติดตามข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสนใจต่อข่าวภายในประเทศ และต่างประเทศมากกว่าข่าวกีฬา ข่าวศาสนา หรือข่าวที่เกิดขึ้นเฉพาะระดับท้องถิ่น

จากคุณลักษณะของคนทันสมัย 7 ประการข้างต้น ผู้วิจัยได้แนวคิดที่จะศึกษาปัญหาซึ่งเกิดกับสตรีไทยสมัยปัจจุบัน โดยเลือกศึกษาถึงค่านิยมและทัศนคติของสตรีในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดใหญ่ เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ อีกทั้งผู้วิจัยมีเวลาและเงินทุนในการวิจัยจำกัด จึงเลือกศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

คุณลักษณะของคนทันสมัย ซึ่งผู้วิจัยเลือกนำมาศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ คุณลักษณะ 5 ประการดังต่อไปนี้

1. การเปิดใจกว้างยอมรับประสบการณ์ใหม่ ประสบการณ์ในที่นี้หมายรวมถึง ประสบการณ์เกี่ยวกับผู้คนและวิธีการใหม่ๆ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาถึงประเด็นปัญหาการทำแท้งในภาวะการตั้งครรภ์ที่จำเป็น การใช้ชีวิตคู่ก่อนแต่งงาน และการเรียกร้องสิทธิสตรี
2. ความเป็นอิสระ ไม่พึ่งพาหรืออยู่ภายใต้อาณัติของพ่อแม่ จะศึกษาประเด็นสิทธิในการเลือกคู่ครองของหญิง
3. ความทะเยอทะยาน อยากให้ตนเองหรือบุตรธิดาประสบความสำเร็จทางการศึกษา หรือหน้าที่การงาน คือการศึกษาถึงความมุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จทางการประกอบอาชีพ รวมถึงความต้องการล้นตัวของสตรีเอง
4. ความสนใจและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ทางสังคม การเมือง การปกครอง ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ (ดูรายละเอียด แบบสอบถาม)
5. มีความสนใจติดตามข่าวสาร คือ ศึกษาถึงพฤติกรรมการสื่อสารของสตรีกลุ่มตัวอย่างว่ามีลักษณะอย่างไร นิยมสื่อประเภทใด

นอกจากนี้ Kahl-1968 (อ้างใน ณรงค์ศักดิ์ จันทน์นวล 2520: 9) ซึ่งทำการศึกษาเรื่องความทันสมัยในประเทศบราซิลและเม็กซิโก ได้บรรยายคุณลักษณะของคนทันสมัยไว้ พอสรุปได้ดังนี้

"คนทันสมัยคือคนที่แข็งขัน ค่อนข้างร่น ไม่อยู่นิ่งเฉย ชอบวางแผนงาน หรือโครงการที่มีความสำคัญต่อชีวิตเขาไว้ล่วงหน้า เขามีความเชื่อและความมั่นใจว่าโครงการหรือแผนงานที่วางไว้นั้น เขาย่อมสามารถทำมันได้สำเร็จ และเพื่อที่จะให้แผนงานต่างๆ ที่วางไว้ประสบความสำเร็จ คนทันสมัยก็พร้อมเสมอที่จะอพยพออกจากกลุ่มวงศาความญาติ หรือจากมาตุภูมิออกไป ทำมาหากินในที่อื่นตามลำพัง โดยพึ่งพาอาศัยตนเอง คนทันสมัยเป็นบุคคลประเภทที่ไม่ชอบเล่นพรรคเล่นพวก เขาจะพยายามไม่สนิทหรือเป็นพรรคพวกกับใครมากนักในกลุ่มของคนทำงานด้วยกัน ดังนั้นในการแสดงออกความคิดเห็นหรือการตัดสินใจ เขามักจะเป็นตัวของตัวเองไม่ขึ้นอยู่กับผู้อื่น สถานที่ที่คนทันสมัยชอบออกไปหางานทำเพื่อบรรลุเป้าหมายตามโครงการที่วางไว้คือ ตามหัวเมืองใหญ่ๆ ซึ่งเขามีความเชื่อว่าเป็นสถานที่นั้น เขาจะมีโอกาสก้าวหน้าได้มาก การอยู่ในสังคมเมืองไม่มีปัญหาอะไรสำหรับเขา ถึงแม้เขาก็สามารถที่จะปรับตนเองได้และหามิตรสหายได้ คนทันสมัยมีความเชื่อว่า "โอกาสของชีวิตหรือโอกาสของอาชีพไม่ใช่ของปิดตาย แต่เปิดกว้างไว้เสมอสำหรับ

คนทุกคนที่มีความสามารถ" คนที่ฐานะต่ำต้อยหรือปานกลาง มีโอกาสเสมอที่จะได้เข้าเหยียบฐานะ
 ของตนเองให้สูงขึ้นในสังคม การอยู่ในสังคมเมือง คนที่ทันสมัยจะติดตามสื่อมวลชน และสนใจข้อ
 ปัญหาสังคมและการเมืองอยู่เสมอ

บทบาทและหน้าที่สื่อมวลชน

การสื่อสารโดยเฉพะสื่อมวลชน นับเป็นตัวจักรสำคัญในการให้ความรู้และข่าวสารแก่
 ประชาชน ทำให้ประชาชนมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะนำไปสู่การปรับวิถีชีวิต ทศนคติ และค่านิยม
 เพื่อการพัฒนาตนเอง เพราะสื่อมวลชนสามารถช่วยในการกระจายข่าวสารเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทั้ง
 ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทำให้ประชาชนเป็นคนทันต่อเหตุการณ์ สามารถปรับตัวให้
 เข้ากับสภาพแวดล้อม และแก้ไข้ปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตในสังคมได้
 อย่างดี (วิไล เข้มสาขา 2524 : 2)

สื่อมวลชนช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ให้แก่มนุษย์ตลอดชีพ การสร้าง
 ประสบการณ์ดังนี้ เท่ากับว่าสื่อมวลชนได้พัฒนาลักษณะการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนา
 คนให้เกิดความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในสังคม และเกิดความคิดเห็นต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

Schramm (อ้างใน ศิริชัย ศิริภาวะ 2525: 4) ได้สรุปเอาไว้ว่า การสื่อสารเข้า
 มามีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้สามลักษณะด้วยกัน คือ
 (1) ประชาชนต้องได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ (2) ประชาชนควรมีส่วนร่วมใน
 กระบวนการตัดสินใจ และ (3) ทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการอบรมสั่งสอน จากบทบาทที่สื่อมวลชน
 กับหน้าที่ของสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่

1. การให้ข่าวสาร (Information) แก่ประชาชนผู้ฟัง ผู้อ่านและผู้ชมเพื่อให้ทราบ
 ข่าวสารที่เกิดขึ้นประจำวันทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การให้ความบันเทิง (Entertainment) เป็นการให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังหรือ
 ผู้ชมโดยทั่วไป เช่น การฟังเพลง การชมละครเวทีทัศน์ การชมภาพยนตร์

3. การให้ความรู้ (Knowledge) สื่อมวลชนทุกประเภทจะส่งเสริมความรู้แก่ผู้ฟัง
 ผู้ชมและผู้อ่าน และนำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต

4. การกำหนดวัฒนธรรม (Prescription Culture) สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ถ่ายทอด
 ทัศนคติ ค่านิยม ความคิดเห็น ตลอดจนทัศนคติทำให้ประชาชนที่อยู่ในสังคมหรือท้องถิ่นนั้น
 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม (Behavior) วิถีชีวิต และเกิดวัฒนธรรมทางมวลชน

(Mass Culture) ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเสริมสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติที่จะพัฒนาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ชนบวชนิยมประเพณี วัฒนธรรมของชาติ (บำรุงสุขพรวณ 2526 : 4)

นอกจากหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ลีอมวลชนยังมีบทบาทในการให้การเรียนรู้ทางสังคม โดยผ่านทางการสื่อประเภทต่าง ๆ ไปสู่ผู้รับไม่ว่าจะเป็นทางวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสาร โดยเฉพาะนิตยสารกำลังมีบทบาทอย่างมากกับกลุ่มผู้อ่านที่เป็นสตรี ในการถ่ายทอดความเห็น ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมด้วยต่าง ๆ ให้กับสตรี

บทบาทด้านนี้ของลีอมวลชน เรียกว่า การให้การเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งจากการศึกษา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม แบนดูรา (Bandura : 1977) กล่าวว่า การเรียนรู้ของผู้รับสารจากลีอมวลชน เกิดจากการมีประสบการณ์ร่วมกับบุคคลที่ผู้รับสารยึดถือเป็นตัวแบบ ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อม โดยที่ผู้รับสารหรือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ก็คือ สตรีกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ที่เฝ้ามองหรือสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบจากสื่อประเภทต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น โดยตัวแบบที่เสนอโดยลีอมวลชนต้องผ่านกระบวนการ นำเสนอ 4 ขั้นตอนดังนี้คือ

1. กระบวนการรับและให้ความสนใจต่อสาร (Attentional Processes)

เป็นกระบวนการซึ่งมีลักษณะต่อเนื่อง มีได้ผลคงผลในทันทีทันใด ประกอบด้วยตัวแบบหรือผู้ส่งสาร และบุคคลิกของผู้รับสาร ซึ่งก็คือ สตรีกลุ่มตัวอย่าง ตัวแบบหรือสาร ที่จะดึงดูดความสนใจของผู้รับสารหรือสตรีได้ดี ควรมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ ความแปลกใหม่ ความเด่น หรือความซับซ้อน คือไม่เรียบง่ายจนไม่น่าสนใจ ซึ่งอาจได้แก่ แฟชั่นทรงผม การแต่งกายแนวใหม่ และถ้าสารดังกล่าวเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โอกาสที่ผู้รับสารจะแสดงพฤติกรรมตามก็ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น

ส่วนบุคคลิกของผู้รับสาร หมายความว่ารวมถึง การเปิดรับสารจากลีอมวลชน ซึ่งประกอบด้วยการทักษะและแรงจูงใจในการเปิดรับ

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process) ในที่นี้ ผู้รับสารหรือสตรีจะไม่ได้รับ

อิทธิพลจากสารหรือตัวแบบเลย ถ้าหากเขาไม่สามารถเก็บและจดจำสิ่งที่สังเกตได้จากตัวแบบการจดจำนี้มี 2 ลักษณะ คือจดจำเป็นภาพเหตุการณ์ที่ได้จากการดูโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ไว้ และจะระลึกได้ทันทีเมื่อเห็นเหตุการณ์ที่มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับที่เคยเห็นมาก่อน หรือโดยแปลงภาพหรือข้อมูลที่ได้รับมาให้อยู่ในรูปของภาษาพูดหรือภาษาเขียน อันจะช่วยให้ผู้รับสารจดจำข้อมูลไปได้นาน สามารถ

ทบทวนเหตุการณ์ได้ เท่ากับช่วยย้ำให้ผู้รับสารจดจำพฤติกรรมของตัวแบบหรือสाराได้แน่นย่ำมากขึ้น เช่น การอ่านนิยายสาร หรือหนังสือพิมพ์

3. กระบวนการสร้างพฤติกรรม (Motor Reproduction Process) ซึ่งผู้รับสารจะเลือกแสดงพฤติกรรม คือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบหรือสाराที่รับไว้ หรือคัดแปลงพฤติกรรมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนลั้งกัคอยู่ ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากปัสถานทางสังคมความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติที่แวดล้อมสรวอยู่ เพื่อจะได้แสดงพฤติกรรมของตนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงการแสดงพฤติกรรมของผู้รับสารจะไม่เกิดขึ้นทันที แต่จะเกิดหรือแสดงพฤติกรรม เมื่อผู้รับสารได้เกิดการเรียนรู้ และเมื่อมีเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกับที่เคยเกิดกับตัวแบบหรือผู้ส่งสาร ทั้งนี้รวมถึงบุคลิกภาพของผู้รับสารด้วยว่ามีความพร้อมที่จะยอมรับสิ่งใหม่ ๆ นั้นหรือไม่ ในที่นี้หมายถึงค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา

4. ขั้นตอนของการเสริมแรง (Motivation and Reinforcement Processes) ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญ ที่จะหนุนให้ผู้รับสารแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างเปิดเผยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้รับสารด้วยว่าเป็นคนมีบุคลิกภาพเช่นไร เช่น เป็นคนชอบทดลองสิ่งใหม่ หรือชอบคล้อยตามสภาพแวดล้อม การที่ผู้รับสารหรือลตริจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่ ทฤษฎีนี้กล่าวว่า ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สำคัญคือ ผลตอบแทนที่ผู้รับสารคาดว่าจะได้รับหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้น คือรางวัลหรือการลงโทษซึ่งเป็นผลตอบแทนด้าที่สร้างความพอใจ หรือไม่เป็นที่พอใจ ใให้กับผู้ปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้รับสารจะแสดงพฤติกรรมหรือไม่นั้น ผู้รับสารต้องเฝ้าสังเกตผลที่เกิดกับผู้ส่งสารหรือตัวแบบด้วย ว่าเขาได้รับผลจากการกระทำนั้นเป็นอย่างไร กล่าวโดยสรุปคือ การแสดงพฤติกรรมในขั้นแรกอาจไม่ประสบความสำเร็จก็เป็นได้ หากมีการกระตุ้นความรู้สึกนึกคิดอย่างเดี่ยว โดยไม่มีเงื่อนไขที่จำเป็นมาเป็นเครื่องช่วยเสริม

ตัวแบบหรือพฤติกรรมตัวอย่างข้างต้น ที่สามารถพบเห็นได้ในสังคมของเรา ซึ่งลือมวลชนแทบทุกชนิคน่าเสนอกันเป็นประจำ อาทิเช่นแฟชั่นการแต่งกาย และทรงผม โดยเฉพาะกิจกรรมการประกวดความงามซึ่งมีอยู่ทุกประเภททุกฤดูกาล และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคมพร้อมกับเงินรางวัลและเกียรตยศชื่อเสียง ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร ความทันสมัย และความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับความทันสมัย พอนำมากล่าวในที่นี้ ตามลักษณะตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยการสื่อสาร และความทันสมัย คือ

1. อายุ
2. ระดับการศึกษา
3. อาชีพ หรือรายได้
4. การเปิดรับสื่อมวลชน
5. ระดับความเป็นเมือง

1. อายุ

ตัวแปรอายุ เป็นตัวแปรที่งานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับความทันสมัย หรือมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับความทันสมัย การศึกษาของ Rogers (1969 : 107) พบว่า อายุมีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับการเปิดรับสื่อมวลชน หรือความแตกต่างด้านอายุ มิได้ทำให้เกิดความแตกต่างทางด้านค่านิยมสมัยใหม่ (สุวิยา วิรวงศ์ 2517, บุชบา สุธีธร 2528, : บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Inkeles & Smith (1969 : 6-11) ที่พบว่า อายุมีข้อจำกัดของการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล แต่อายุเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงผกผันกับการยอมรับนวัตกรรม คือ คนที่มีอายุมากจะยอมรับนวัตกรรมน้อยลง (สุภรณ์ วัชราภิธรรม 2525 : ม) เช่นเดียวกับ จินตวดี หุ่ณศิริ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ผลการวิจัยว่า อายุมีความสัมพันธ์เชิงลบ กับการเปิดรับสื่อมวลชนและความทันสมัย กล่าวคือ คนที่มีอายุมากจะเปิดรับสื่อมวลชนน้อย และมีความทันสมัยในระดับต่ำ

2. การศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลผลักดันให้บุคคลเป็นคนสมัยใหม่ พบว่า ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ค่านิยมสมัยใหม่ของบุคคลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ ผู้มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มค่านิยมสมัยใหม่สูงกว่าผู้มีการศึกษาค่ำ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในพื้นที่เขตเมืองหรือเขตชนบทก็ตาม (สุวิยา วิรวงศ์ 2517 : บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ลันทัด เสริมศรี (2524 : 30) ซึ่งพบว่า ลังคมที่มีการพัฒนาความเป็นเมืองสูง มักมีประชากรที่มีการศึกษาสูง มีอาชีพที่ดีหรือมีรายได้สูง และมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าประชากรในท้องที่ซึ่งมีการพัฒนาความเป็นเมืองต่ำ เช่นเดียวกับผลสรุปในงานวิจัยของ สวรรค์วิ คชาชีวะ (2524 : 17) คือระดับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอันดับ 3 รองจากการเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคล ยังพบอีกว่าตัวแปรการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเปิดรับสื่อมวลชน อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่ตัวแปรนี้สามารถอธิบายถึงระดับความทันสมัยของกลุ่มตัวอย่างได้ถึง 14% นั่นคือ ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะมีผลทำให้บุคคลนั้นเป็นคนทันสมัยสูงด้วย (จินตวดี พุ่มศิริ 2529 : บทคัดย่อ) แต่ศิริชัย ศิริกาเยะ (2525 : 152) ได้ผลการวิจัยซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยอื่น ๆ คือ การศึกษาไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับค่านิยมสมัยใหม่ แต่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อมวลชนและรายได้

3. อาชีพหรือรายได้

จากการศึกษาของ ศิริชัย ศิริกาเยะ (2525 : 142) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการศึกษาไปในทิศทางเดียวกัน กับการเปิดรับสื่อมวลชนนอกจากการศึกษาดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังไม่พบการศึกษาถึงระดับรายได้ของนักวิจัยท่านอื่น ที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสื่อมวลชน และความทันสมัย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการวัดเกี่ยวกับรายได้ในสังคมไทยยังเป็นปัญหาในเรื่องของความเที่ยงตรงของข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม

4. การเปิดรับสื่อมวลชน

สำหรับตัวแปรการเปิดรับสื่อมวลชน ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับความทันสมัย คือ บุคคลที่ติดตามข่าวสารบ้านเมืองจากสื่อมวลชนมาก บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะมีค่านิยมสมัยใหม่กว่าบุคคลที่ไม่ค่อยสนใจติดตามสื่อมวลชน (จาเวีย โภยาอิกะ และคุษมิ เกวลี 1973 : 33) เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ สวรรค์วิ คชาชีวะ (2524 : ๑) คือ การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความทันสมัย ความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและการยอมรับนวัตกรรม การอ่านหนังสือพิมพ์เป็นปัจจัยสำคัญต่อความมุ่งหวังในการประกอบอาชีพ "ค่านิยมสมัยใหม่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการเปิดรับสื่อมวลชน และการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการเปิดรับสื่อมวลชน และรายได้ เช่นเดียวกัน สุภรณ์ วัชรศิริธรรม (2525 : 71)

ได้ผลการวิจัยว่า "การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับ นวัตกรรมของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด"

5. ระดับความเป็นเมือง

สังคมที่มีการพัฒนาความเป็นเมืองสูง มักมีประชากรที่มีการศึกษาสูง มีอาชีพที่ค้ำและมีรายได้สูง มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าประชากรในท้องที่ ซึ่งมีการพัฒนาความเป็นเมืองต่ำ (สันทัด เสริมศรี 2524 : 30) ระดับความเป็นเมืองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเปิดรับข่าวสาร และความทันสมัย คนที่มีระดับความเป็นเมืองสูง จะมีระดับการเปิดรับข่าวสารและความทันสมัยสูงกว่าคนที่มีระดับความเป็นเมืองต่ำ (พัชนี เขยจรรยา 2525 : บทคัดย่อ)

ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะเป็นแนวทางในการกำหนดตัวแปรเพื่อใช้ในการวิจัย เรื่องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการสื่อสารกับค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ของสตรีในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ดังจะกล่าวถึงในระเบียบวิธีวิจัยต่อไป

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น (Antecedent)	ตัวแปรแทรก (Intervening)	ตัวแปรตาม (Consequences)
<u>ปัจจัยส่วนบุคคล</u>	<u>ปัจจัยการสื่อสาร</u>	<u>ความทันสมัย</u>
- อายุ	- วิทยุ	- ค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่
- การศึกษา	- โทรทัศน์	
- อาชีพ (รายได้)	- หนังสือพิมพ์	
- การมีส่วนร่วมทาง การเมือง	- นิตยสาร	
	- ภาพยนตร์	
	- การสื่อสารระหว่าง บุคคล	
	- การติดต่อสังคมภายนอก	

นิยามศัพท์ในการวิจัย

1. ปัจจัยการสื่อสาร (Communication Factor) หมายถึง พฤติกรรมการสื่อสารของสตรีในลักษณะต่างๆ กัน ได้แก่ การเปิดรับสื่อมวลชน การสื่อสารระหว่างบุคคล และการติดต่อกับสังคมภายนอก

1.1 การเปิดรับสื่อมวลชน (Mass Media Exposure) หมายถึง ความบ่อยครั้งในการเปิดรับวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวัน รวมถึงลักษณะเนื้อหา (Content) ของสื่อมวลชน ซึ่งหมายถึงลักษณะเนื้อหาของข่าวสารที่เปิดรับจากวิทยุ โทรทัศน์ ประเภทนิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวัน ในที่นี้ไม่รวมถึงเนื้อหาของภาพยนตร์ โดยแบ่งลักษณะเนื้อหาสื่อมวลชนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1.1 ข่าวหนัก (Hard News) ได้แก่ ข่าวที่ต้องใช้ความคิด ความรู้มากพอสมควร ให้ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์แก่มวลชน แต่มีผลต่อความรู้สึกพอใจแก่ผู้อ่านทางด้านจิตใจต่ำมาก เป็นข่าวประเภทหมกมุ่น เช่น ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ธุรกิจ เป็นต้น

1.1.2 ข่าวเบา (Soft News) ได้แก่ ข่าวที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้อ่านทันทีที่ได้อ่าน เป็นข่าวตื่นเต้น หวาดเสียว สนุกสนาน ได้แก่ ข่าวบันเทิง ข่าวกีฬา และข่าวอาชญากรรม เป็นต้น (สุกัญญา ตีระวนิช 2526 : 31)

1.2 การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) หมายถึง การติดต่อกันระหว่างบุคคลโดยพิจารณาจากความบ่อยครั้งของการพบปะสนทนากับบุคคลต่างๆ คือ หัวหน้างาน/ผู้บังคับบัญชา แยก/ผู้มารับบริการ ชาวต่างประเทศ อาจารย์/นักวิชาการ ผู้นำกลุ่มสตรี/นักพัฒนา นายอำเภอ/ผู้ว่าราชการจังหวัด สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา

1.3 การติดต่อกับสังคมภายนอก (Cosmopolite) หมายถึง จำนวนครั้งที่เดินทางไปแหล่งความเจริญอื่น คือกรุงเทพมหานคร และต่างประเทศ ในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งสุดท้ายก่อนการสำรวจ

3. ค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ (Modern Values and Attitudes) ในที่นี้คือ ความทันสมัยระดับบุคคล (Individual Modernity) ซึ่งหมายถึง การมีท่าที แนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและทัศนคติแบบเก่า (Conservative) และมีความพร้อมที่จะยอมรับแนวความคิดใหม่สิ่งใหม่ๆ (Liberal) เช่น การพึ่งตัวเอง ความเสมอภาคทางเพศระหว่างหญิงและชาย การมีส่วนร่วมทางสังคม การเมือง การปกครองของสตรี และอื่นๆ โดยแบ่งประเภทบุคคลที่มีค่านิยม และทัศนคติสมัยใหม่ออกเป็น 2 ระดับ คือ

3.1 บุคคลที่มีค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ระดับต่ำ หมายถึงบุคคลที่มีแนวโน้มค่านิยม ทัศนคติที่ยึดมั่นอยู่กับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแบบดั้งเดิม ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมานาน

3.2 บุคคลที่มีค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ระดับสูง หมายถึงบุคคลที่มีแนวโน้มค่านิยมและทัศนคติ การให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ อย่างมีหลักการ มีเหตุผลในกาตัดสินใจ แม้ว่าสิ่งนั้น แนวความคิดนั้นจะเป็นสิ่งใหม่ สำหรับสังคมดั้งเดิมของคน คือ เป็นแนวความคิดที่ถ่ายทอดมาจากสังคมตะวันตก เช่น ความเสมอภาคทางเพศ การมีส่วนร่วมทางสังคม การเมือง การปกครอง

4. การศึกษา หมายถึง จำนวนปีที่ใช้ในการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง

5. รายได้ หมายถึง รายได้ที่เป็นของตัวเองจากงานอาชีพหลักต่อเดือน

6. เขตเทศบาลนคร ได้แก่ ท้องถิ่นที่มีประชากรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป และประชากรในเขตท้องถิ่นนั้นอยู่กันหนาแน่น เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อหนึ่งตารางกิโลเมตร ทั้งเป็นท้องถิ่นที่มีรายได้พอควรแก่การที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเทศบาลนคร ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2496 คัญ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2523 : 14)

บิดานำการวิจัย

1. พฤติกรรมการสื่อสารของสตรีกลุ่มตัวอย่างในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นอย่างไร โดยพิจารณาจาก

1.1 ความบ่อยครั้งในการเปิดรับสื่อมวลชน

1.2 ลักษณะเนื้อหาสื่อมวลชนที่เปิดรับทางด้านข่าว (ข่าวหนัก, ข่าวเบา) รวมถึงประเภทนิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวัน

2. ปัจจัยส่วนบุคคลของสตรีกลุ่มตัวอย่าง คือ อายุ การศึกษา อาชีพ (รายได้) การมีส่วนร่วมทางการเมือง กับปัจจัยการสื่อสารคือ การเปิดรับวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวัน มีความสัมพันธ์กับค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่อย่างไร

3. ลักษณะเนื้อหาสื่อมวลชนประเภทนิตยสาร และหนังสือพิมพ์รายวันที่เปิดรับมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ของสตรีหรือไม่

สมมุติฐานการวิจัย

1. สตรีที่มีอายุ การศึกษา และอาชีพต่างกัน จะเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนต่างกัน
2. สตรีอายุต่างกัน มีแนวโน้มค่านิยม และทัศนคติสมัยใหม่ต่างกัน
3. สตรีที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีแนวโน้มค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ต่างกัน
4. สตรีอาชีพต่างกัน มีแนวโน้มค่านิยมและทัศนคติสมัยใหม่ต่างกัน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เป็นแนวทางเพื่อหามาตรการพัฒนาทบพาทสตรีไทยให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งปัจจุบันและในอนาคต
2. เพื่อกระตุ้นให้สตรีได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการเข้ามีส่วนร่วมทางสังคม การเมือง การปกครอง เพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป
3. เป็นแนวทางในการส่งเสริม สร้างสรรค์ทัศนคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง ดึงดูดแก่สตรี

เพื่อสร้างสรรค์ความเสมอภาคทางเพศให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

4. เพื่อกระตุ้นเตือนให้สตรีได้ตระหนักถึงศักยภาพและคุณค่าของตนเอง และนำเอาศักยภาพนั้นมาใช้ไปในทางสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญสันติสุขตลอดไป
5. เพื่อกระตุ้นให้สื่อมวลชนได้ตระหนักและรับรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชน ในฐานะเป็นสื่อกลางที่จะพัฒนาศักยภาพของสตรีให้ได้ตั้งเจตนารมย์ตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2529 - 2544)